

PRIKAZI

Naučni skup: *Modernizacija društva u Bosni i Hercegovini*.
Dijalog historičara BiH, Neum, 10-12. septembar 2004.

Usljed podjela izazvanih ratom, saradnja između historičara iz različitih dijelova Bosne i Hercegovine svedena je na minimum. Moglo bi se reći da organizirane saradnje i nema, a i lični kontakti su rijetki. Pored toga, historija se počela tumačiti ne u zavisnosti od izvornih pokazatelja već od toga odakle dotični historičar dolazi. Imajući u vidu brojna sporna naučna pitanja i činjenicu nepostojanja dijaloga među glavnim naučnim centrima u Bosni i Hercegovini, fondacija *Friedrich Neumann Stiftung* do sada je organizirala više skupova u Bosni i Hercegovini s ciljem približavanja historičara u BiH i regiji, nazvavši ih jednim imenom *Dijalog historičara*. To je, ustvari, neka vrsta proširenja *Dijaloga povjesničara-istoričara iz Republike Hrvatske i Srbije i Crne Gore* koji su se okupljali u osam navrata od 1998. do 2003. godine, a čiji rezultat je osam knjiga zbornika radova o različitim naučnim pitanjima.

Nakon Banja Luke i Mostara, treći Dijalog historičara u Bosni i Hercegovini održan je od 10. do 12. septembra 2004. u Neumu. Tema ovog Dijaloga bila je *Modernizacija društva u Bosni i Hercegovini*. Na skupu koji je imao međunarodni karakter uzelo je učešće sedamnaest historičara sa referatima i nekolicina bez referata. Izlagalo se u tri sesije. Teme referata u prvoj i drugoj sesiji odnosile su se direktno na glavnu temu skupa, dok su u treću sesiju, nazvanu *Predmodernizacijsko doba*, svrstani referati koji su obrađivali pitanja iz vremena prije pojave moderne. Uvodničar i moderator skupa bio je dr. Husnija Kamberović, direktor Instituta za istoriju iz Sarajeva.

Pozdravni govor dr. Hans-Georg Flecka iz *Friedrich Neumann Stiftung*a, a koji se osvrnuo na pristup historičara učesnika u hrvatsko-srpskom dijalogu, pokazao je razliku između ciljeva historičara i same fondacije-organizatora. Dok su historičari imali devizu "istraživati bez obzira na rezultate koje će istraživanje polučiti", dr. Fleck je mišljenja da historičari moraju voditi računa o rezultatima svojih istraživanja, navodeći primjer udžbenika koji mogu biti sredstvo zloupotrebe historije. Udžbenici su bili i tema izlaganja dr. Charles Ingra-a, profesora sa Purdue University iz SAD-a (*Weapons of Mass Instruction*), koji je analizirao ulogu udžbenika u masovnom obrazovanju s konstatacijom da se ni razvijena zapadna društva nisu u potpunosti oslobodila političkog upliva na sadržaje udžbenika.

Tematski dio skupa otvorila je dr. Latinka Perović s referatom znakovitog naslova *Modernizacija srpskog društva – pokušaji i ograničenja*. Analizirajući period modernizacije u Srbiji dala je zanimljiv presjek pokušaja modernizacije koji nisu bili originalno domaći već su bili pod spoljnim utjecajem, liberalna struja s osloncem na Zapad (prije svega na Austro-Ugarsku), *narodne demokrate* na Rusiju. Prof. dr. Iljas Hadžibegović je u svom referatu *Građansko društvo u Bosni i Hercegovini – porijeklo i kontekst* istraživao početke nevladinog organiziranja u BiH (poznano osmansko doba) s naglaskom na austrougarski period, kada građanska društva dobijaju masovni karakter. Pokušaje i perspektive modernizacije bosanskog društva u osmanskom periodu tretirali su prof. dr. Enes Pelidija (*Bosansko društvo u XVIII stoljeću i modernizacijski procesi*), Boro Bronza (*Habsburški pogledi na modernizacijsku perspektivu BiH krajem XVIII i početkom XIX stoljeća*) i Hana Younis (*Modernizacijska kretanja u Sarajevu sredinom XIX stoljeća*). Zajednička karakteristika ovih referata jeste činjenica da je na početke modernizacije u Bosni i Hercegovini snažan utjecaj vršen izvan prostora Osmanskog carstva, putem demografskih promjena, liberalizacije trgovine, otvaranjem stranih konzulata u Bosni sredinom XIX stoljeća.

Modernizaciju bosanskohercegovačkog društva u austrougarskom periodu razmatrali su dr. Zijad Šehić (*Modernizacija u vojsci*), prof. dr. Tomislav Išek (*Kultura i znanost u Bosni i Hercegovini između suštine i politizacije 1902-2002*), Edin Veladžić (*Vjerski modernizam dr. Džemaludina Čauševića*) i mr. Edin Radušić (*BiH i jugoistočna Evropa – nužna povezanost*). Dok su se Šehić i Veladžić bavili konkretnim slučajevima modernizacije u austrougarsko doba, Išek i Radušić su svoju pažnju protegli na cijelo XX stoljeće.

Različite aspekte bosanskohercegovačke historije jugoslavenskog perioda obradili su Sonja Dujmović (*Bosanska vila i modernizacija*), mr. Seka Brkljača (*Teorije o slojevitom i spiralnom razvoju: bosanskohercegovačko zanatstvo*) i mr. Vera Katz (*Građanstvo u Bosni i Hercegovini između demokracije i komunizma*), dok se mr. Svetlana Bajić osvrnula na aktuelni problem odnosa prema kulturnoj baštini (*Šta i kako sa kulturnom baštinom*). Troje mladih referenata Aida Šabanović, Amir Kliko i Arandel Smiljanić tretirali su napredak u različitim sferama životu u Bosni i Hercegovini u antici, srednjem vijeku i na početku osmanske uprave (*Rimska arhitektura na tlu Bosne, Modernizacija – proces stalnog ljudskog djelovanja, Vlasi i modernizacija bosanskog društva u XV vijeku*).

Diskusija je bila raznovrsna, a posebno se mr. Snježana Vasilj detaljno osvrnula na referat koji se odnosio na vrijeme antike na tlu današnje Bosne i Hercegovine. Raspravljalo se kako o teoretskim okvirima tako i o konkretnim pitanjima na stavove iz pojedinih referata. Uočljiv je bio neujednačen pristup oko periodizacije modernizacije u Bosni i Hercegovini. Vodila se rasprava o tome da li se držati evropskih mo-

dela ili uvažavati specifičnosti društvenog razvoja u Bosni i Hercegovini i napraviti neku vrstu vlastite, bosanskohercegovačke periodizacije? Pored toga, gosti iz Hrvatske (prof. dr. Drago Roksandić i dr. Igor Graovac) i Srbije (dr. Latinka Perović) istakli su potrebu problemskog pristupa historiji, preporučivši komparativne studije kao najbolje sredstvo potpunog sagledavanja pojedinih naučnih problema.

Najveći broj učesnika na skupu bio je iz Sarajeva, ali su učestvovali i historičari iz drugih dijelova Bosne i Hercegovine (Banja Luka, Mostar), kao i iz Srbije, Hrvatske, Njemačke i Sjedinjenih Američkih Država. Posebnu vrijednost skupu dalo je prisustvo velikog broja mladih historičara, onih na kojima leži budućnost historijske nauke u Bosni i Hercegovini. Stariji historičari su do sada, nažalost, pokazali da se bez obzira na organiziranje ovakvih i sličnih okupljanja teško odriču svog pristupa historiji. Većina istoričara i povjesničara iz Banja Luke i Mostara čak ne pokazuju ni neku naročitu spremnost da učestvuju na okupljanjima historičara izvan njihovog *nacionalnog entiteta*. Zatvaraju se u svoje avlije i zaključavaju već zatvorena vrata na njima. Kako onda od njih očekivati da tumače historiju nepristrano, a o modernijem pristupu prezentiranja historije da i ne govorimo. ■

Edin Radušić

Đorđe Stanković, *Istorijski stereotipi i naučno znanje*,
Plato, Beograd, 2004, 311.

Kako svako zanimanje obilježi čovjeka i učini ga prepoznatljivim, tako i otvorena riječ upućena prvenstveno vlastitim studentima, pa onda i stručnoj javnosti može da otkrije profesorsku vokaciju starog kova, koja se ogleda u upornom i strasnom traganju za istorijskom istinom, otvorenošću da svoje znanje podijeli, pa makar je ono ne bilo do kraja uobličeno u cjelinu i zadovoljno sobom, te nuđenjem novih teorijsko-medotoloških inovacija koje bi unaprijedili dalja istraživanja svih onih koji se bave poniranjem u prošlost. Možda još važnije, to je znanje koje proističe iz ljudske potrebe da se dostignu sopstvena načela koja njeguju slobodu ličnosti i napora da se prevaziđe vlastita zatvorenost prouzrokovana akademskom uronjenošću u svijet samoće i nedoumica. Takva vrsta napora neosporno u našem vremenu rezultiraju suprotstavljanju sa duhovnom i moralnom dekadencijom u društvu i profesionalnim krugovima, samozadovoljnim i lažnim veličinama koje se iscrpljuju u samodokazi-